

Historische Kring Losser (HKL)

De Historische Kring Losser zet zich sinds haar oprichting in 1969 in voor het behoud van het cultuur-historische erfgoed van de gemeente Losser (vooral van de dorpen Losser, Overdinkel en Glane), het vastleggen van informatie in publicaties en andere (audiovisuele) media en het organiseren van lezingen en exposities. Hierdoor blijft de kennis van het verleden actueel en wordt toegankelijk gemaakt voor een breed publiek.

Correspondentieadres:

Hogeweg 36
7582 CH Losser
Email: secretaris@historischekringlosser.nl
Website: www.historischekringlosser.nl

Bankrekening t.n.v. Historische Kring Losser

IBAN: NL 35 RABO 0337 3080 98
BIC: RABONL2U

Bestuur

Voorzitter

Thea Evers* Dr. Staringstraat 7 7582 BL Losser 053 5382613

Secretaris

Georg van Slageren* Hogeweg 36 7582 CH Losser 053 5382850

Penningmeester

Harry Dekkers Ludgeruslaan 12 7581 DD Losser 053 5387993

Leden

Peter Heerink Hogeweg 125 7582 CC Losser 053-5360520

Gerda Hogebrink Lutterstraat 55 7581 BT Losser 053 5381291

Andries Kuperus* Dr. L. de Bruijnstr. 12 7582 AA Losser 053 5383196

Chris Meekers Allemansweg 52 7582 HL Losser 053 7519669

Bennie Nijhof Kerkhofweg 195 7586 AD O'dinkel 053 5382778

Jack Scholtens* Heidehof 54 7581 VJ Losser 053 5385756

André van der Veer Willibrordlaan 38 7581 DT Losser 053 5383192

*) Redactie van Oet Dorp en Marke

Aangevuld met: Sietse Smit, Scholtinkstraat 54, 7581 GS Losser (053 538 6834)

Oet Dorp en Marke Losser

Wordt aan het eind van elk kwartaal toegezonden aan de leden van de HKL.

De jaarcontributie bedraagt € 15,00 (bij postverzending € 18,00) per jaar.

Overname (geheel of gedeeltelijk) en publicatie van artikelen is alleen toegestaan met toestemming van de redactie en bronvermelding.

ISSN: 1568-4711 (Oplage 950 ex.) (Druk: Drukkerij Jansen Losser)

Omslagfoto: De twee afbeeldingen op de omslag zijn afkomstig van bidprentjes uit de collectie van de HKL. Zij markeren het feit dat onlangs het 20.000-ste prentje uit de collectie is gedigitaliseerd en op onze website werd geplaatst. Een bid- of gedachtenisprentje is een prentje dat vooral binnen de rooms-katholieke traditie bij een overlijden wordt uitgegeven. Behalve een religieuze afbeelding staat er meestal ook een gebed of een andere religieuze tekst op. Jack Scholtens doet in deze aflevering van Oet Dorp en Marke verslag van wat hem inspireerde bij het 'monnikenwerk' of anders gezegd het 'heidense karwei', dat het sorteren, scannen en archiveren van al die duizenden prentjes was.

Inhoudsopgave

Historische Kring Losser (HKL)	1
Van het bestuur	3
Agenda	5
Jaarverslag 2015	6
De bidprentjescollectie en de bananendoos.....	9
<i>Jack Scholtens</i>	
De Markestenen langs de Bethlehemsbeek.....	11
<i>Werkgroep Markestenen</i>	
Niet alle Brilmannen werden boer	14
<i>Bertus de Jongeburcht</i>	
WAARHEID ACHTER DEGRADATIE TAR IN 1944	24
<i>Hennie Kok</i>	
PAULTJES HERINNERINGEN (7).....	27
<i>Paul Bulters</i>	
STARFIGHTERCRASH (Een aanvulling)	29
<i>Jan Stegge en Ben Mazeland</i>	
OVER MOORMAN GESPROKEN	31
<i>Georg van Slageren</i>	

Fotoverantwoording:

Tenzij anders vermeld zijn de foto's afkomstig uit het archief van de HKL.

VAN HET BESTUUR

Incasso contributie 2016

Bij de vele leden, die een incassomachtiging hebben afgegeven, zal de contributie 2016 in de maand april worden afgeschreven.

Leden zonder machtiging ontvangen in die maand een nota.

Aan die leden, die nog geen machtiging hebben afgegeven, vragen wij bij deze vriendelijk of zij dat misschien alsnog zouden willen doen. Met die machtiging geeft u ons toestemming om jaarlijks de contributie automatisch van uw bankrekening af te schrijven. U zult begrijpen dat u met een machtiging onze penningmeester veel tijd en ook (verzend- en andere) kosten bespaart. Bent u het met een afschrijving niet eens dan heeft u acht weken de tijd om de betaling zelf terug te (laten) boeken. U kunt de machtiging uiteraard ook altijd weer intrekken.

Bij de contributienota 2016 zal een machtigingsformulier worden gevoegd, dat u ingevuld kunt sturen naar onze ledenadministrateur Chris Meekers, Allemansweg 52, 7582 HL Losser. U kunt het formulier ook scannen en mailen naar ledenadministratie@historischekringlosser.nl.

Schenkeningen

Wij zijn altijd blij met schenkingen die ons ten deel vallen. Maar heel erg blij zijn wij met de schenking van een gedenkpenning, met de beeltenis van Henk Brinkgreve, door de familie Kegel-Brinkgreve. De plakette komt uit de nalatenschap van mevrouw Else Kegel-Brinkgreve, zuster van Henk. Het is niet meer te achterhalen hoeveel exemplaren er ooit van deze bronzen penning gegoten zijn, maar de familie Brinkgreve denkt dat het aantal beperkt was. Eén exemplaar is nu in elk geval in bezit van de HKL.

De gedenkpenning is gemaakt door Geurt Brinkgreve. Hij is direct aan het ontwerp begonnen nadat het bericht van Henks dood hem bereikt had, d.w.z. nog in de maand maart 1945 (zo blijkt uit bewaard gebleven brieven). Ter verklaring van de keuze voor de beeltenis en de tekst op de keerzijde schreef Geurt o.a. het volgende over zijn omgekomen broer: 'Zijn eerbied voor wat belangrijk voor een ander was (...) was heel groot en daarin lag misschien ook wel de oorsprong van zijn vermogen om anderen leiding en steun te geven ...'.

Toelichting:

Majoor Henk Brinkgreve was een 29-jarige geheimagent die op 5 maart 1945 op een boerderij aan de (huidige) Deppenbroekweg 7 door een Nederlandse SS-er werd doodgeschoten. Sinds 5 maart 2013 wordt de herinnering aan Henk Brinkgreve in Losser levend gehouden door een eenvoudig monument bij de oprit naar de boerderij. In Oet Dorp en Marke 2013/1 is veel aandacht aan Henk Brinkgreve besteed. Als u dat exemplaar niet meer heeft kunt u het verhaal nog nalezen op www.historischekringlosser.nl.

Verder ontvingen wij in de afgelopen periode van het Twents Streekarchief in Delden nog een verzameling van 440 bidprentjes, die wij aan onze eigen collectie (ook op internet) zullen toevoegen. En de heer Harry Dunhof schonk ons een schilderij van de molen van Kellerhuis, die tot in het midden van de vorige eeuw het gezicht op de Losserse Esch bepaalde. De molen stond op de hoek van de Hogeweg en de Van Deinsestraat. Het schilderij heeft jarenlang in Café Dunhof (nu Chinees restaurant 'De Iris') gehangen.

Alle schenkers hartelijk dank.

Met korting naar 'Tante Roosje' in het Wilminktheater

Wij wijzen u nogmaals op de muziektheatervoorstelling van 'Dansen met de vijand', de bewerking van het boek 'Tante Roosje' van Paul Glaser, op 9 april 2016 in het Wilminktheater in Enschede. Met de actiecode: 'HKL' krijgt u 5 euro korting per kaartje. Meer informatie kunt u vinden op: www.historischekringlosser.nl

Het bestuur

AGENDA

Zondag 10 april: Jaarvergadering en excursie

De jaarvergadering zal worden gehouden op zondagmiddag 10 april 2016 bij Grand Café Smit. De vergadering begint om 13.00 uur. Na de gewoonlijk korte bijeenkomst gaan we een bezoek brengen aan het Duitse stadje Bevergern. Het septembernummer (2015-3) van Oet Dorp en Marke was helemaal gewijd aan Christoph Bernhard von Galen, de vorstbisschop van Münster, bij ons beter bekend als Bommen Berend. Daarin stond ook een artikel over de sporen die hij heeft nagelaten in het Münsterland. Wij hebben daarin o.m. aandacht besteed aan het Hoogaltaar en het reisaltaar in de kerk van Bevergern en ook aan het Heimatmuseum in dit fraaie Akkerburgerstadje, waar dit jaar wordt herdacht dat 650 jaar geleden in 1366 stadsrechten werden verleend. Goede redenen dus om daar eens naar toe te gaan.

Wij gaan deze keer met de bus. En tot slot drinken we samen 'Kaffee mit Kuchen' in het historische restaurant Klosterhof op het schilderachtige dorpsplein. U bent weer thuis om een uur of zes.

In verband met het busvervoer vragen wij u een **eigen bijdrage van € 5 p.p.** En deelname is voor eigen risico.

Het aantal deelnemers is beperkt tot 50 personen en plaatsing is op volgorde van binnenkomst.

Wanneer u aan deze excursie wilt deelnemen kunt u zich tot uiterlijk 2 april 2016 aanmelden bij Thea Evers, telefoon 053 5382613 of e-mail thea.evers@home.nl

Ledengroei

Op 31 december 2015 telde de Historische Kring Losser 830 leden. Dat zijn er 56 meer dan aan het begin van het jaar. En het zijn er op de kop af 260 meer dan op 31 december 2010. Dat is gemiddeld 50 leden per jaar erbij over de laatste vijf jaar en dat is veel, ook in vergelijking met de meeste andere historische verenigingen, die tegenwoordig blij zijn als hun ledental op peil blijft.

Tijdens de Nieujaarsvisite op 4 januari 2016 werden de heer en mevrouw Marcel en Ineke Hesselink als 800ste lid in het zonnetje gezet. Zij kregen een tas met alle nog leverbare boekuitgaven van de HKL en een mooi boeket. (foto Sietse Smit).

Het is gebleken dat onze leden onze beste ambassadeurs zijn om familie, burens, vrienden en bekenden, die dat nog niet zijn, lid te maken. Die ledengroei maakt het voor de HKL mogelijk om bestaande activiteiten uit te breiden en nieuwe te ontwikkelen. Als we deze ontwikkeling weten door te zetten tellen we in 2019 het jaar dat de HKL vijftig jaar bestaat 1000 leden. Dat zou heel erg mooi zijn!

Wij, als bestuur hebben alle leden bedankt door hen in december een prachtige Verjaardagskalender cadeau te geven. De kalender, met door Andries Kuperus bewerkte en ingekleurde historische foto's van Losser en

Overdinkel, wordt gezien de vele reacties erg gewaardeerd. Nieuwe leden krijgen deze kalender als welkomstgeschenk (en ook nog het fotoboek Losser, Glane en Overdinkel!).

De Avonden, de Middag (excursie) en Andere activiteiten

We begonnen het jaar 2015 op 5 januari met onze Nieujaarsvisite. Zoals altijd een zeer geanimeerde bijeenkomst. De zaal zat helemaal vol met leden, die knieperkes en boer'njongens kregen aangeboden. Thea Evers en Jack Scholtens hadden weer een mooie quiz gemaakt.

Op 2 februari verzorgden we in 'eigen beheer' een avond over 'Gemeentelijke monumenten'. Thea Evers vertelde het bijbehorende verhaal aan de hand van een PowerPointpresentatie met veel mooie foto's.

Een heel bijzondere avond was het op 9 maart toen generaal-majoor b.d. Henk Morsink uit Nijverdal, oud chef Militair huis van de koning, ons kwam vertellen over zijn jaren aan het hof en de inhuldiging van koning Willem-Alexander op 30 april 2013. Voor deze avond hadden we kaartjes uitgegeven en dat bleek een goed idee want de zaal van Grand-café Smit was met 120 bezoekers helemaal vol.

De Jaarvergadering werd gehouden op zondagmiddag 19 april en daarna brachten we een bezoek aan Schüttorf. Daar werden we in twee groepen door deskundige en enthousiaste gidsen rondgeleid. De 38 deelnemers aan de excursie genoten na afloop van Kaffee mit Kuchen in Arnolds Bauerncafé in het landelijke Samern tussen Schüttorf en Ohne.

De gidsen vonden een aandachtig luisterend gehoor.

Op 19 oktober begon het winterseizoen met een lezing van Paul Glaser over zijn Joodse tante Roosje, die op wonderbaarlijke wijze de verschrikkingen van Westerbork, Vught en Auschwitz overleefde. Hij vertelde echter ook zijn eigen verhaal; het verhaal van een man die op middelbare leeftijd ontdekt dat zijn vader een Jood is en die dat altijd voor hem heeft verzwegen. Het boek dat hij over tante Roosje schreef is al in zes talen vertaald en inmiddels is er ook een toneelstuk van gemaakt. Leden van de Historische Kring Losser kunnen op 9 april 2016 tegen een gereduceerde prijs de voorstelling in het Wilminktheater in Enschede bijwonen. (Kijk op www.historischekringlosser.nl). Ook voor deze avond was de belangstelling met ongeveer 100 bezoekers erg groot.

Op 23 november sloot Wim Nijhof de rij lezingen van het jaar 2015 af met een PowerPointpresentatie over de 'Geschiedenis van Enschede'. Dat is ook de titel van het boek dat deze historicus en publicist in 2014 schreef. Wim Nijhof is een levendige verteller, die (voor de tweede keer in Losser) een groot en aandachtig gehoor vond.

Regelmatig verzorgden we echter ook zelf lezingen voor diverse organisaties en clubs. Sietse Smit, Bennie Nijhof, Thea Evers en Georg van Slageren hebben diverse onderwerpen beschikbaar, die ze graag met anderen (ook buiten de HKL) willen delen. Voor meer informatie kunnen belangstellenden contact opnemen met de genoemde personen of mailen naar secretaris@historischekringlosser.nl.

Oet Dorp en Marke

Oet Dorp en Marke is het belangrijkste medium waarmee de HKL zich profileert. Door de sterke ledengroei werd de reguliere oplage verhoogd van 800 naar 850 exemplaren. De omvang van ons tijdschrift is in 2015 op 36 pagina's gebracht.

Het herfstnummer van dit jaar was een 'special' over Christoph Bernhard von Galen, oftewel 'Bommen Berend', de Münsterse bisschop die precies 350 jaar eerder zoveel ellende in Losser veroorzaakte door het halve dorp in brand te steken.

Het blijft verheugend dat we er steeds vrij gemakkelijk in slagen om een kwalitatief goed en door onze lezers ook hoog gewaardeerd tijdschrift te maken. Regelmatig leveren ook derden een belangrijk aandeel in de kopij.

Open Monumentendag

Open Monumentendag (OMD) vindt in de gemeente Losser plaats met financiële steun van de gemeente en wordt georganiseerd onder auspiciën

van de HKL en DDM (De Lutte). Het landelijke thema voor OMD 2015 was Kunst & Ambacht. In Losser waren op die zaterdag de gebruikelijke monumenten open gesteld, die samen 400 bezoekers mochten begroeten. In De Lutte werden 300 bezoekers geteld bij vier activiteiten. De meeste aandacht trok de Ambachtelijke klompenmakerij Koop.

Wat verder nog ter tafel moet komen

Ook dit jaar ontbrak de HKL niet bij de Oldtimershow op het terrein van Steenfabriek De Werklust en bij 'Brueghel'. Helaas viel de Brueghelzondag in het water en andere weersomstandigheden (extreme hitte) maakten dat we het Euregiofeest in Overdinkel aan ons voorbij lieten gaan. Maar in 2016 hopen we bij deze evenementen weer volop aanwezig te zijn.

En weer of geen weer, het hele jaar door zijn we dag en nacht te vinden op Facebook waar we enorme belangstelling ervaren voor onze - al dan niet door Andries Kuperus ingekleurde - historische foto's.

Wij registreren tot nu toe niet hoe nieuwe leden in de HKL geïnteresseerd zijn geraakt, maar wij hebben de indruk dat de Facebookpagina sterk aan de populariteit van de HKL bijdraagt.

Dat geldt trouwens ook voor onze via het internet te raadplegen bidprentjescollectie. Jack Scholtens heeft er inmiddels al meer dan 20.000 gedigitaliseerd. U vindt de collectie via onze website www.historischekringlosser.nl

Losser, maart 2016

Georg van Slageren
(secretaris)

DE BIDPRENTJESCOLLECTIE EN DE BANANENDOOS

Eind 2009 werd ik gevraagd om zitting te nemen in het bestuur van onze Historische Kring en kreeg ik een rondleiding door ons (toen) nieuwe onderkomen aan het Martinusplein. Op de eerste etage stond een mooie ladenkast waarvan me verteld werd dat daar de bidprentjescollectie van Annie en Herman Bourgonje in zat. Rond deze grote ladenkast stonden nog diverse metalen kastjes met bidprentjes en een grote bananendoos ook vol met niet gesorteerde prentjes. Deze prentjes waren in de laatste jaren gedoneerd door leden en andere mensen die onze kring een warm hart toedragen.

Deze situatie bleef jaren bestaan en de bananendoos werd steeds voller. Het bestuur had de handen vol aan het organiseren van het archief dat jarenlang over diverse zolders van bestuursleden verspreid had gelegen en nu eindelijk op de juiste plek gearchiveerd kon worden.

Zelf ben ik niet van rooms-katholieke huize, maar die prentjes hadden wel aantrekkingskracht op mij. Behalve dat mensen de moeite hadden genomen om ze te verzamelen zijn sommige gewoon mooi qua oudheid. Maar ook door opdrukken van iconen of andere kerkelijke uitingen zitten er echt juweeltjes bij.

Na de gewenningsperiode en m'n plek te hebben gevonden in het bestuur begonnen mijn handen te jeuken en kreeg ik steeds meer het gevoel toch wat met de bidprentjes te moeten doen. Ik kreeg het idee om ze openbaar te gaan delen via de website. De hele collectie te bewonderen door iedereen en voor genealogen bronmateriaal om hun stamboomonderzoek uit te breiden.

Maar ook voor iedereen de kans om nog eens even stil te staan bij een overleden persoon en wat tastbaars van deze te vinden.

Ik besepte wel dat het een kwestie van lange adem zou worden. Bij een test kwam ik er achter dat ik per 20 bidprentjes 1 uur werk zou hebben. Het betreft dan alleen het thuiswerk, het scannen en op de website plaatsen. Het uitzoeken van de prentjes, op alfabet plaatsen, dubbelen eruit zoeken en op de juiste plek weer in het archief plaatsen is daarbij nog niet meegerekend.

Om hoeveel bidprentjes het ging was niet bekend; we gingen uit van zo'n 15 à 20 duizend.

Twee jaar heeft het in totaal gekost om het archief te digitaliseren en de voorraad uit de ladenkasten en de bananendoos te sorteren en in het archief te plaatsen. Monnikenwerk noemde ik het, vaak saai en eentonig

Het oudste bidprentje in het archief. Ook het enige met de familienaam De Klaver.

maar wel met aandacht om zo zorgvuldig mogelijk te werken. Een typefoutje is zo gemaakt en daardoor komt het bidprentje onherkenbaar op een verkeerde plaats te staan. De koptelefoon met mijn favoriete muziek heeft me er gelukkig door heen gesleept en in januari 2016 stonden er al ruim 20.000 bidprentjes op de website en keurig gearchiveerd in de ladenkasten.

Ik was blij dat het karwei klaar was en dacht het nu wat rustiger aan te kunnen doen ... Echter de website is een groot succes en steeds meer mensen nemen contact op en staan belangeloos hun verzameling af aan onze Historische Kring. Rust is er niet bij dus, maar we gaan vrolijk door met de uitbreiding van deze collectie.

Ik wil iedereen bedanken die bidprentjes aan onze Kring gedoneerd heeft en allen die de website bezoeken. Ik hoop dat ze vinden wat gezocht wordt. Bedankt voor alle leuke reacties die we op de collectie krijgen.

Jack Scholtens

DE MARKESTENEN LANGS DE BETHLEHEMSEBEEK

Het bestaan van grensstenen die de vroegere marken markeerden zal bij de meeste lezers van Oet Dorp en Marke bekend zijn. Zie hiervoor ons boek 'Recht en onrecht in de Marke Losser' waarin van zo'n steen een prachtige foto te zien is op bladzijde 15.

In de tijd toen de marken nog functioneerden waren ze echt bedoeld als afbakening van de 'grens' tussen twee marken, maar tegenwoordig zien we ze als cultureel erfgoed dat het beschermen meer dan waard is.

Jammer genoeg zijn er in de loop der tijden veel van deze markestenen verdwenen. De laatste jaren bestaat er echter bij de Historische Verenigingen in Twente de nodige interesse om de nog aanwezige stenen zichtbaar te maken, te beschermen en waar mogelijk van informatieborden te voorzien.

De werkgroep markestenen van de HKL houdt zich al een tijdje bezig met dit laatste.

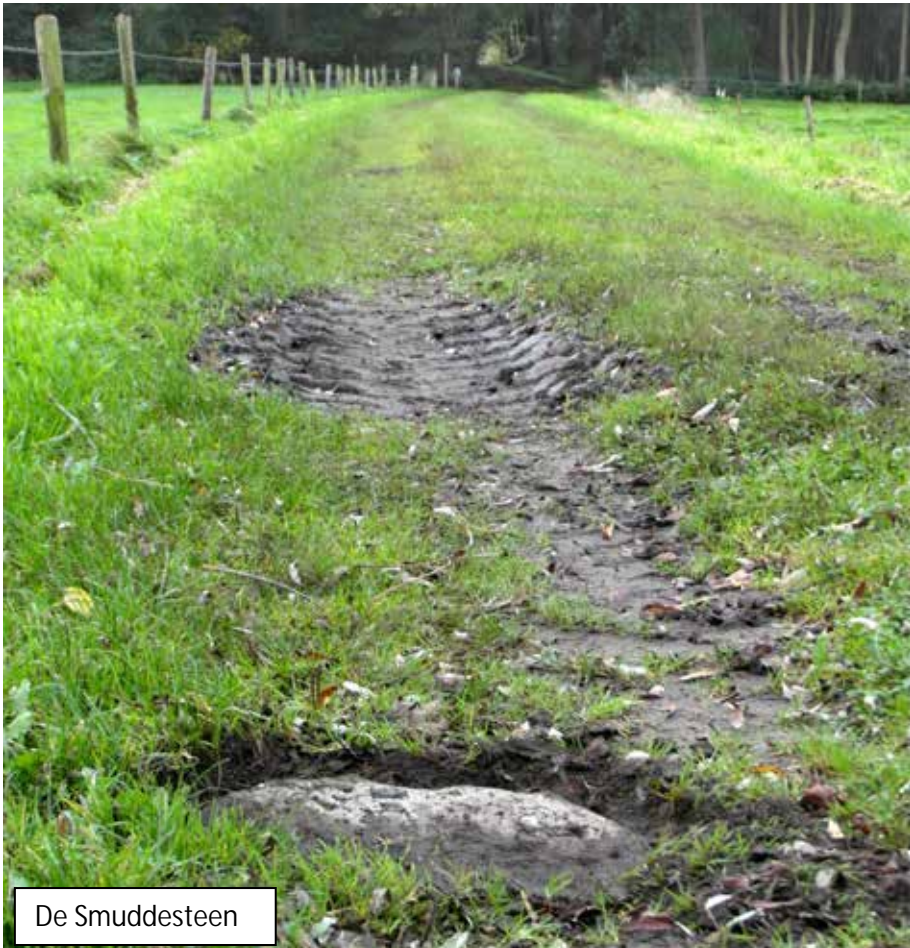
Het betreft dan met name de stenen die de vroegere grens markeren tussen de Marke Losser en die van De Lutte. In grote lijnen vormde de Bethlehemsebeek de vroegere markegrens.

Ogenschijnlijk lijkt het vinden ervan niet zo moeilijk omdat er voldoende gegevens te vinden zijn op kaarten en in het markeboek. Echter, ter plaatse

is het vaak nogal lastig om ze op te sporen. Vooral als ze 'ondergronds' liggen.

Zo zijn we al enkele keren aan het zoeken geweest naar de markesteen die in de Bethlehemse beek moet liggen. De meanderende beek loopt achter het erf van de familie Loos (Kinderdagverblijf De Bonte Koe) aan de Honingloweg. Maar helaas, vooralsnog is de speurtocht nog zonder resultaat gebleven.

Gelukkig is de volgende markesteen goed zichtbaar vanaf de Oldenzaalsestraat. Komend vanuit Losser bevindt deze zich rechts van de weg in de bocht vlak voor het vroegere café 'Bethlehem'. Dat is de plek waar het in de weken voor de kerst altijd een drukte van belang is met de verkoop van kerstbomen.

De Smuddesteen

De markesteen die we een paar honderd meter naar het oosten gevonden hebben – de Smuddesteen – ligt onzichtbaar onder het wegdek van de Smuddeweg.

Voor wie het niet weet: de Smuddeweg loopt langs steenfabriek De Werklust naar de Honingloweg. Deze kruisen en aan de overkant de zandweg volgen tot over de Bethlehemsebeek om daarna te eindigen in een weiland. Bij nat weer is dit laatste stuk slecht begaanbaar omdat er soms zware landbouwvoertuigen over rijden. Ongeveer vijftig meter na het passeren van de beek ligt de steen dicht onder de oppervlakte van de weg. Over de omvang van de steen weten we niets, maar het is aannemelijk dat het geen kleintje is.

Onze werkgroep gaat uitzoeken op wiens grond de Smuddesteen en de steen aan de Oldenzaalsestraat liggen en welke mogelijkheden er zijn om 'er iets mee te doen'. Zijn ze toegankelijk te maken of moet er naar een andere oplossing gezocht worden? In elk geval willen we heel graag dat beide stenen voor de toekomst behouden blijven en niet geleidelijk in de vergetelheid raken. Zelf hebben we er al enkele ideeën over.

Vanaf de Smuddeweg in de richting van de Denekamperdijk liggen volgens onze gegevens nog enkele markestenen. Die willen we natuurlijk ook graag op het spoor komen. Wellicht zijn er onder de lezers van Oet Dorp en Marke mensen die ons van tips kunnen voorzien. Wij houden ons daarvoor zeer aanbevelen.

Loakgang?

De suggestie die we onlangs kregen om weer eens een 'loakgang' te houden zoals dat vroeger ook met enige regelmaat gebeurde is zo gek nog niet en heeft onze aandacht. Maar dit idee moet nog wel nader uitgewerkt worden. We blijven de lezers van Oet Dorp en Marke graag op de hoogte houden van onze vorderingen. Maar nogmaals tips en suggesties zijn meer dan welkom.

Werkgroep Markestenen
(Harry Dekkers, Peter Heerink, Andries Kuperus, Bennie Nijhof, Henk Stobbe
en André van der Veer)

NIET ALLE BRILMANNEN WERDEN BOER

In Oet Dorp en Marke 2012/2 werd een oproep geplaatst voor informatie over de voormalige winkeliers en anderen zakenlui in Losser. Graag wil ik (Bertus de Jongeburcht) als stiefzoon van Klaas Jan Brilman, voormalig winkelier aan de Teylersstraat 23, hieraan een bijdrage leveren.

Nadat in 1877, Berend Jan Brilman (1842-1916) en Johanna Hendrika Jacobs (1853-1927) van Wierden naar Losser kwamen om op 'Erve Bookholt' te gaan boeren is een aantal van hun nazaten in de handel en de ambachten gegaan.

Ik denk hierbij aan Jan Derk Brilman (Jan) (geb.1872), die barbier werd en zijn kapperszaak had in het Kokshuis in de Kortestraat. Later werd het pand genummerd Teylersstraat 23. Ook zijn zoon Herman Diederik Brilman (1898-1971) werd kapper en vestigde zich later in 'n Nes.

Verder mag niet ongenoemd blijven Arend Jan Brilman (1875-1940), die handelde in landbouwmachines, later werd hij in Weerselo beheerder van het postkantoor.

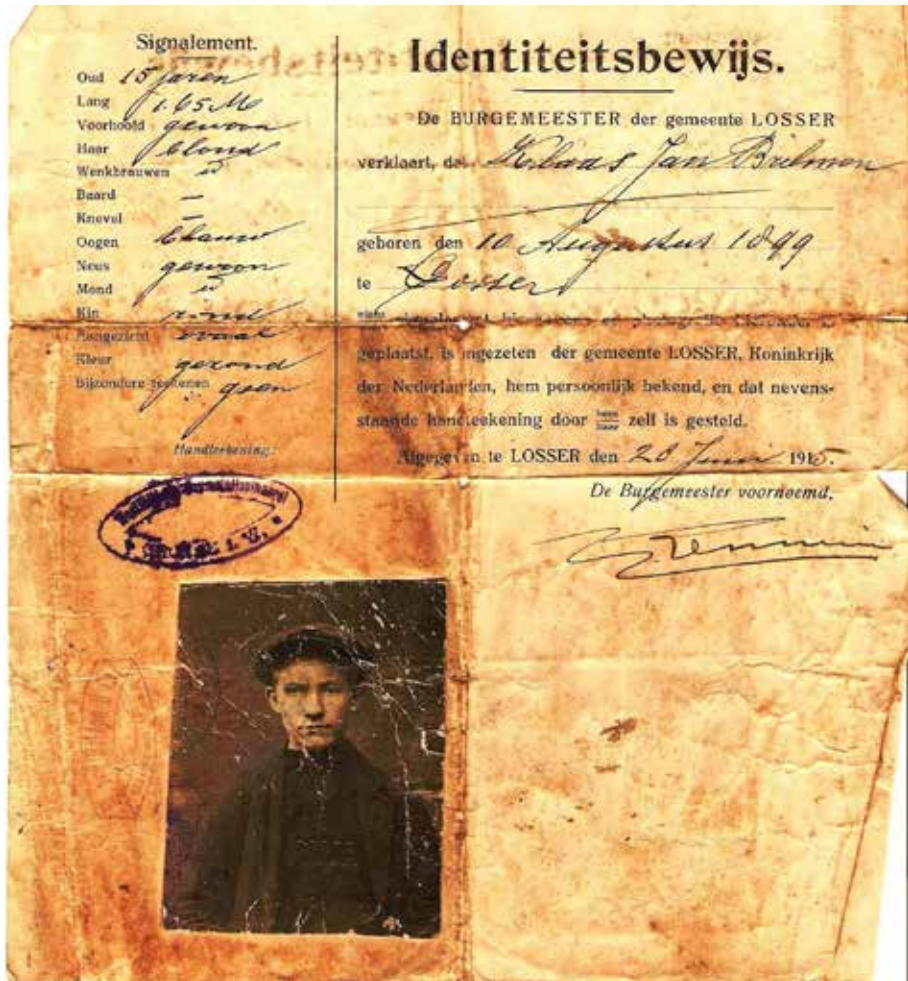
Frederika Johanna (Rika) Brilman (1881-1977), getrouwd met Jan Vreeling (geb. 1885), was costumière en had een hoedenzaak in Losser.

Berend Jan Brilman (1897-1966), de zoon van Frederik Jan (Frits) Brilman (1873-1948) en Neeltje Vreeling (1874-1952), had in Overdinkel en later te Enschede een garagebedrijf en autobusonderneming en een aantal jaren na de oorlog een fietswinkel in Enschede.

Dit verhaal gaat over Klaas Jan (Klaas) Brilman, de tweede zoon van Frits en Neeltje. Klaas werd geboren op 10-08-1899. Zijn vader Frits was toen fabrieksarbeider en zijn moeder was huisvrouw.

Regelmatig werd Klaas naar zijn grootouders op 'Erve Bookholt' gestuurd voor het 'hoeden' van de koeien langs de Zwarteweg, nu de Gildehauserweg. En in de hooitijd werd de school regelmatig verzuimd omdat Klaas thuis of bij zijn grootouders nodig was om te helpen bij het hooien.

Als jongen van 15 jaar was Klaas al werkzaam bij van Delden & Co in Gronau.

Identiteitsbewijs van Klaas (foto collectie auteur).

Op 20-11-1917 trouwde Klaas met Aaltje Lok, dochter van Geert Lok en Geertje Mol. Aaltje was geboren op 10-01-1897 te Purmerend. De oorsprong van de families Lok en Mol lag in de kop van Overijssel.

Hun eerste kind, zoon Frederik Jan (Frits) werd op 03-12-1917 in Losser geboren.

Nadat Frits in 1946 was getrouwd met Hannie Ahlers, startte hij in 1947 in het Teylershuis een garagebedrijf. De benzinepomp stond voor in de Steeg naast Teylersstraat 23.

Frits Brillman

In 1958 verhuisde de garage naar de Enschedesestraat, later kwam er ook nog een vestiging in Enschede bij. Frits overleed op 31-10-2012. Het bedrijf was voortgezet door zijn zoons Frits jr. en Rob die het bedrijf inmiddels aan Garage Broekhuis hadden verkocht, waarna de vestiging in Losser was gesloten.

In juli 1918 kreeg Klaas een Durchlasskarte om de grenspost Springbiel (De Poppe) te passeren om op het Gut Gildehaus grondwerk te verrichten voor de staal- en wapenfabrikant Friedrich Krupp uit Essen.

Deze foto werd op 13 augustus 1918 door Aaltje als postkaart naar Klaas gestuurd op diens militaire adres in Nijmegen. Vermoedelijk is de foto gemaakt op het Gut Gildehaus. Klaas staat in de tweede rij, tweede van links.¹ (foto collectie auteur).

¹ De foto staat ook in 'Losser vroeger en nu' van W. Dijkhof (Witkam Enschede 1970) met een bijschrift, dat verwijst naar de werkverschaffing in de dertigerjaren. Dat is dus onjuist.

Vanaf 1910 was Bertha Krupp grote grondgebieden gaan verwerven in Duitsland, zo ook rond Nordhorn. De firma had oefenterrein nodig voor de wapens.

Het werk in Gildehaus was voor Klaas echter van korte duur. Op 13 augustus 1918 was hij ingedeeld bij de Nationale Militie, gelegerd te Nijmegen. Drie en halve maand later werd hij overgeplaatst naar Hengelo (O) en ingedeeld bij de Landweer.

In 1921, het jaar van de geboorte en het overlijden van Neeltje het derde kind van Klaas en Aaltje, was hij fabrieksarbeider. Geert (Gert), het vierde kind in het gezin werd geboren op 23-04-1923 in Losser en Berend Jan (Berend) het vijfde kind op 18-09-1925 ook in Losser. Zie voor Gert en Berend verder in het verhaal.

De Duitse textielfabrikant Gerrit van Delden werd in 1926 de nieuwe werkgever van Klaas. Hij zou daar blijven tot begin 1933. In dat jaar trad hij als reiziger in naaimachines in dienst bij de firma Pfaff, Naaimachinehuis in Enschede. Als zelfstandige probeerde hij in de gemeente Losser en aanverwante plaatsen zijn Pfaff naaimachines aan de man te brengen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had hij het geluk een grote hoeveelheid naaimachinaalden in huis te hebben. Als ruilmiddel waren die naalden zeer in trek.

Het gezin van Klaas en Aaltje woonde op verschillende adressen in Losser. Op 1 oktober 1938 werd het Kokshuis aan de Teylersstraat D 238 betrokken. Toevallig dat in dit huis voorheen zijn oom Jan Brillman had gewoond. Eigenaar van de woning was de textielfamilie Cromhoff te Deurningen. Jan Spiele was de rentmeester, die de huur inde.

In het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw werd in Losser de huisnummering gewijzigd. De letters D (voor Dorp) of M (voor Marke) met een nummer werden veranderd in officiële straatnamen met nummers. Losser D 238 werd op 31 maart 1953 gewijzigd in Teylersstraat 23.

In Oet Dorp en Marke 2013/4 stond deze foto van het oude huisnummer D 239 (het Teylershuis/Restaurant De Oude Apotheek) met de mededeling dat de HKL op zoek is naar meer stille getuigen uit die tijd. (Op deze oproep ontvingen wij destijds geen reacties. Nu dus een herkansing!). Voor de volledigheid: huisnummers in Overdinkel

hadden de letter 'O' en in Glane (u raadt het al) een 'G'.

In 1935 werd K.J. Brillman bij de Kamer van Koophandel ingeschreven als kleinhandelaar in gasverbruiktoestellen en detailhandel in huisbrandstoffen (depothouder Butagas). Uitschrijving uit het handelsregister gebeurde in 1963.

De handel in naaimachines, gas en gastoestellen leverde na verloop van tijd te weinig op voor een gezin om van rond te komen. Klaas trad daarom in 1948 in dienst als 'afzetter' bij N.V. Textiefabriek L. van Heek & Zn te Losser.

In 1946 had H. Lammertink NV in het winkelgedeelte van de woning van Klaas en Aaltje een handel in elektrotechnisch materiaal gevestigd. Een zijkamertje werd ingericht als reparatiewerkplaats. Chef in de winkel en werkplaats werd Gert Brillman de zoon van Klaas en Aaltje. Reparatieurs waren o.a. Jan Kroep en Hainie Weda.

Herman Lammertink, de eigenaar van de winkel, was getrouwd met Frederika Johanna Brillman, de zuster van Klaas.

Op 21-08-1953 overleed Aaltje de vrouw van Klaas. Ruim een jaar later trouwde de jongste zoon Berend met Sonja Lutke Schipholt en zij gingen inwonen bij Klaas aan de Teylersstraat. Om aan de kost te komen reed Berend vanaf dat adres, na zijn terugkomst uit Indië waar hij gediend had als militair, taxiritten.

Eind 1955 kreeg Klaas kennis aan Grietje van de Haar, weduwe van de muziekdirigent Cornelis de Jong. Al spoedig werd besloten te trouwen, al moesten er voor het huwelijk wel een aantal dingen geregeld worden. Grietje was mijn moeder, die met Klaas haar tweede huwelijk zou aangaan. Zij stelde wel als voorwaarde dat Berend en Sonja een andere woonlocatie zouden zoeken. Het leek haar niets dat twee vrouwen de scepter gingen zwaaien in één huis. Het werd gerealiseerd via een driehoeksruil van woningen. Aart van de Wal, die met zijn gezin in een woning aan de Tweede Esweg in Losser woonde wilde wel de woning betrekken aan de Kerkhofweg 189 in Overdinkel waar Grietje had gewoond.

Berend en Sonja konden aan de Tweede Esweg gaan wonen om vandaar uit hun taxibedrijf voort te zetten. Later gaf Berend vanaf dit adres autorijlessen en Sonja had als winkelierster een tabakszaak met de ingang van de winkel aan de Kloppenstraat. De rijkschool werd later door zoon André voortgezet.

Deze foto van het gezin van Klaas Brillman en Aaltje Lok werd gemaakt op 8 november 1942, waarschijnlijk t.g.v. hun zilveren huwelijksfeest (getrouwd 20-11-1917).

*Zittend v.l.n.r. Klaas (*1899-†1975), Gert (*1923-†2003) en Aaltje (*1897-†1953). Staand v.l.n.r. Geertje (*1919-†1995), Berend (*1925-†2013) en Frits (*1917-†2012). (foto collectie auteur).*

Ik herinner mij nog goed de eerste kennismaking met mijn 'nieuwe' vader. Het was ouderejaarsavond 1955. Klaas was die dag op jacht geweest en bracht voor ons een tweetal patrijzen mee. Voor een jongen van negen jaar was dat bijzonder interessant. Niet lang daarna brachten moeder en ik een bezoek aan Klaas om kennis te maken met de andere familieleden. Ook de kleinkinderen van dochter Geertje waren aanwezig. De twee oudsten waren een paar jaar ouder dan ik en de jongste een paar jaar jonger. Klaas vond het goed dat we zijn jachthond (een Duitse staande gladhaar) uitlieten. De hond was zo sterk dat hij zich los trok. Het kostte veel moeite om de hond weer te pakken te krijgen. Hij verdween in de tuin van de hervormde pastorie. Juist in die tijd waren daar de bomen gekapt als voorbereiding op de sloop van de pastorie, die aan de gemeente verkocht was om daar een nieuw gemeentehuis te bouwen.

De statige hervormde pastorie die in 1953 'na langdurige onderhandelingen' aan de gemeente Losser werd verkocht.

Op 28-03-1956 traden Klaas Brillman en mijn moeder in het huwelijk, de receptie werd gehouden bij hotel Smit aan de Brinkstraat.

Aan de Teylersstraat nam mijn moeder, naast haar huishoudelijk werk als Klaas er niet was, de verkoop van het Shell Butagas op zich. Klaas bracht de bestelde gasflessen rond. Eerst in de hele gemeente Losser, later alleen in Losser en Glane.

In Overdinkel konden de gasflessen worden gewisseld in de Tj. Knolstraat, waar in het begin van de jaren vijftig zoon Gert Brillman een zaak had geopend in radio's en later ook Tv's e.d. Diens vrouw Truus Brillman-Rikhof deed de verkoop. Later volgde nog een zaak in Enschede en werd de zaak in Overdinkel overgedaan aan Jan Kroep. Zoon Klaas Brillman volgde zijn vader Gert later op in Enschede.

Nog in het zelfde jaar 1956 kwam het winkelgedeelte van het huis vrij. De firma Lammertink verhuisde naar de overkant van de Teylersstraat op nummer 15, waar een winkelpand was leeg gekomen. Nieuwe beheerders van de zaak werden Gerrit Scholten en Hennie Lammertink, schoonzoon en dochter van Herman Lammertink. Achter de zaak bouwde Lammertink een reparatie werkplaats.

Het stukje Teylersstraat was een gezellig straatje. Tegenover ons was de kruidenierswinkel van Gerard Holtslag, de rest van het huis werd bewoond door zijn zusters Tilda en Fientje Holtslag. Daarnaast in het dubbele winkelhuis de gezusters Marie en Dora Veldhuis, die in hoedjes hadden gedaan maar nu geen winkel meer hadden. In het andere deel zoals al gemeld de firma Lammertink. Op de hoek Teylersstraat -Torenstraat broer en zus Vos (Stoffer) met schoenenzaak en schoenmakerij.

Aan de overkant op de hoek Brinkstraat - Teylersstraat kapper Hannes van Huizen. Dan Frits en Hannie Brillman in het Teylershuis met hun garage annex fietsenwinkel en fietsmakerij. Als knecht werkte daar ene Jan, bijgenaamd Jan Dos. Jan kwam uit Denekamp en was supporter van Dos-Denekamp.

En aan de andere zijde van ons, gescheiden door de voormalige Heerder Steeg, de familie Alb. Poorthuis ('n Vastert) in het Froenshuis. Veel verkeer was er in die tijd niet, wel ging er elk uur een bus van de T.A.D. door de straat om passagiers in- en uit te laten stappen bij de halte Hotel Smit.

De Teylersstraat met rechts het Kokshuis, waarin toen deze foto werd gemaakt Babyhuis 'Marijke' was gevestigd. (Zie hierna).

Laten we verder gaan met Teylersstraat 23. Nadat Lammertink uit het winkelgedeelte van het huis was vertrokken besloten Klaas en Grietje dat deel zelf in te richten als winkel en toonzaal voor de gastoestellen. Eerst werd het deel grondig opgeknapt en er werden schappen aan de muren bevestigd om gastoestellen op te plaatsen en andere zaken te etaleren. Het bleef

niet alleen bij Atag, Comforta, Pelgrim en Etna gasfornuizen en gasstellen, maar er werden ook diverse soorten bakovens tentoongesteld. Verder werden alle artikelen van Tomado verkocht.

Wie voor het eerst butagas nam moest voor de eerste gasfles en regelaar statiegeld betalen.

In die tijd werden de gasflessen gemiddeld twee keer per week aangeleverd door de firma Jacob Bakker, groothandel in butagas in Enschede. De wagen waarmee de gasflessen werden bezorgd kon precies tot aan het einde van de steeg komen om daar te worden uitgeladen. Voor de steeg was dit een grote belasting, het plaveisel bestond uit kinderkopjes die na een aantal jaren behoorlijk verzakt raakten. Voor de rentmeester van de eigenaar reden om enkele palen voor de ingang van de Steeg te laten ingraven. Wie het met de palen niet eens was weet ik niet, maar de volgende morgen waren ze verdwenen en kon de vrachtwagen weer zonder obstructie de Steeg in.

De gasflessen werden opgeslagen in een door Klaas gehuurd gedeelte van het Teylershuis. Als ik uit school kwam was het mijn taak om de gasflessen daar naar binnen te rollen. Mijn stiefvader stapelde ze dan op elkaar, waarbij de lagen gescheiden werden gehouden door een reeks panlatten. Inder-tijd kostte een fles butagas f 8,55. Elke week werden er meer dan 100 stuks verkocht. Naast het butagas voor het koken werd er ook nog propaangas geleverd aan ondernemers. Dat gas was wat goedkoper en meer geschikt voor gebruik in de openlucht. Voor bezorgkosten kwam daar eventueel (ongeacht waar in de gemeente) 45 cent bij. Vanaf een jaar of dertien mocht ik regelmatig voor 20 cent een gasfles naar de klanten brengen en aansluiten. Voor het vervoer van de gasflessen was een speciale sterke fiets geprepareerd met een drager, waar de ronding van de gasfles in zat.

Het liefst bracht ik gasflessen naar Glane. Ik had dan vier gasflessen bij mij op de fiets. Eén achterop, één links en één rechts naast de fiets en één voor op de stang. Dat was f 0,80 verdiend, voor een jongen in die tijd veel geld. Deze gasflessen werden gestationeerd bij kruidenier Fischer. Dit als service voor de inwoners van Glane, die daar ook winkelden. Later werden de gaspotten door Klaas bezorgd op een solex. Regelmatig moesten de gasfornuizen en gaskomforen als ze slechter gingen branden geopend worden voor onderhoud. Ook deze onderhoudsbeurten en reparaties droegen bij aan de inkomsten van de zaak. Vaders grootste concurrent bij de verkoop van butagas was het loodgietersbedrijf van Piet Wilke in de St. Maartenstraat 51. Piet verkocht Essogas. Die potten waren wat groter waardoor wisselen minder vaak nodig was.

*De achterkant van het Kokshuis met daarnaast rechts het Teylershuis.
Links het Froenshuis.*

De zaken gingen goed en de verdiensten waren redelijk, tot eind jaren vijftig de gemeente Losser begon met de aanleg van het aardgasnet. Het gevolg was een groot verlies van klanten, en meer dan een halvering van het inkomen. De gemeente kwam Klaas tegemoet door hem tijdelijk de meterstanden van water en elektra in Overdinkel te laten opnemen.

Ook Grietje (mijn moeder) zocht een nieuwe bron van inkomsten. Na overleg met haar dochter, die in het bezit was van de nodige papieren (middenstands- en textiel vakdiploma's) werd besloten gezamenlijk een babyhuis te openen.

Eind augustus 1960 werd begonnen met de aanpassingen van het winkelgedeelte.

Op 1 oktober 1960 werd Babyhuis 'Marijke' geopend. Voor de kinderen waren er 500 ballonnen met draagstaafjes ingekocht bij de firma 'Wisa' in Enschede.

Tussen Grietje en haar dochter werd een afspraak gemaakt dat Grietje de verkoop in de morgen voor haar rekening zou nemen en haar dochter de middag. Het babyhuis was nog maar nauwelijks een jaar open toen er een

grote schadepost optrad. Tijdens een jachtsneeuw die onder de pannen door joeg, ontstond er een behoorlijke lekkage, die op een groot aantal jasjes terecht kwam. De jasjes werden gestoomd en moesten met grote korting worden verkocht.

Ondertussen had zich bij Klaas de ziekte COPD (toen rek uit de longen genoemd) geopenbaard, zodat het hem onmogelijk werd nog werkzaamheden te verrichten. Nadat hij was afgekeurd, werd daarom in 1963 besloten de zaken van de hand te doen.

Zowel voor de zaak in gas en gaskomforen als babyhuis 'Marijke' werden goede vervangers gevonden in Johan Hassing en Grady Hassing-Boerrigter.

Op 8 november 1963 eindigde met de verhuizing naar de Scholtinkstraat 213, het zakenleven van Klaas en Grietje. Op 22 december 1966 werd nog een keer verhuisd naar de Tulpstaat.

Klaas Jan Brillman overleed op 10-10-1975 in het ziekenhuis te Losser. Mijn moeder Grietje overleed negen jaar later op 20-11-1984.

Bertus de Jongeburcht

Bronnen:

1. Eigen archief, verschillende documenten.
2. Kamer van Koophandel Enschede/Hengelo
3. 'De familie Brillman op het 'Erve Bookholt' door J. D. Brillman (in Oet Dorp en Marke 2005/3).

WAARHEID ACHTER DEGRADATIE TAR IN 1944

Inleiding

Op de voortreffelijke sites van de voetbalverenigingen AJC en Oldenzaal staat uitvoerig vermeld hoe in 1944 de promotie van Oldenzaal verlopen is ten koste van de voetbalvereniging TAR uit Losser. Een korte samenvatting: Het ging om zogenaamde promotiewedstrijden. Oldenzaal de kampioen van de derde klasse B NVB¹ en TAR de kampioen uit de derde klasse A NVB. Het wedstrijdverloop was: 19 maart 1944 Oldenzaal-TAR 0-3; 26 maart 1944 TAR-Oldenzaal 4-2. Resultaat: TAR ging naar de tweede klasse en Oldenzaal bleef in de derde klasse.²

¹ De bezetter had in de oorlog KNVB veranderd in NVB.

² Met dank aan Jan Olde Kalter voor de informatie.

Op dinsdagmiddag 28 maart 5 minuten over half drie kwam er een telefoontje binnen van een bestuurslid van OSV die vertelde dat TAR een speler had opgesteld, die niet gerechtigd was om te spelen. Het ging om de speler Dijkstra, die in februari 1943 van de NVB toestemming had verkregen om een jaar later voor TAR uit te komen. Dat besluit was aan het bestuur van TAR meegedeeld. Wat dat bestuur niet wist was dat Dijkstra op 28 maart 1943 nog een keer voor OSV¹ was uitgekomen. Daarom had hij op 26 maart niet voor TAR mogen spelen, hij had nog twee dagen moeten wachten. De wedstrijd zou moeten worden overgespeeld en wel in Oldenzaal en het resultaat van de tweede wedstrijd verviel.

Voetbal

De gevolgen van een ongerechtigde speler

Gisteren werd te Oldenzaal de wedstrijd TAR tegen Oldenzaal voor de promotie derde klasse overgespeeld. Deze wedstrijd was eenige weken terug door TAR met 4-2 gewonnen. De Lossersche club had tweemaal van Oldenzaal gewonnen, n.l. met 4-2 en 3-0 en was dus 2e klasser. In den te Losser gespeelden wedstrijd had TAR een nieuwen speler laten meedoen, die voordien voor OSV, een vierde klasser, was uitgekomen. De NVB. had voor dezen speler overschrijving verleend, aangezien de vereniging OSV. had medegedeeld dat de betrokken speler begin Februari 1943 voor het laatst had gespeeld, terwijl dit in werkelijkheid het geval was geweest op 28 Maart 1943. Oldenzaal kwam dit ter oore, het bestuur van TAR. was dit echter niet bekend. De betrokken overschrijving was dus ten onrechte verleend. De gisteren overgespeelde wedstrijd werd door Oldenzaal op zeer verrassende wijze met 5-0 gewonnen, zoodat nu Oldenzaal tweede klasser is geworden.

*Het TAR-bestuur:
Staand v.l.n.r.
G. Geerdink
J. Boerrigter
J. Kok
P. Bouwma.
Zittend
B. Elfrink
A. Verboom
H. Lippinkhof.*

¹ Citaat site Oldenzaal. OSV is de Overdinkelse Sport Vereniging.

Het bestuur van TAR protesteerde. Een afvaardiging van het bestuur onder leiding van J.A. Kok toog naar de NVB in Den Haag met als doel om het besluit van het moeten overspelen teniet te doen.

De vergadering bij de NVB in Den Haag

De Heer J.A. Kok vertelde het volgende:

De vergadering onder leiding van de voorzitter van de KNVB, de heer Karel Lotsy, verliep voor TAR uitstekend.

Karel Lotsy

De feiten dat TAR volkomen te goeder trouw had gehandeld, de uitslagen evident ten gunste van TAR waren verlopen, de marge van gerechtigheid van de speler Dijkstra slechts twee dagen betrof en het gedrag van het OSV-bestuurslid buitengewoon 'klikkerig' was droegen daartoe bij. De NVB wilde het besluit van het overspelen van de wedstrijd terugnemen. Op het moment van het beëindigen van de vergadering vroeg de heer Lotsy echter: 'In welke plaats speelt TAR ook alweer?' 'Uit Losser', antwoordde de delegatie. Het gezicht

van Lotsy betrok toen en hij antwoordde: 'Het besluit van overspelen blijft toch bestaan. Voor jullie is dat geen probleem', jullie hebben immers twee maal overduidelijk gewonnen'. Het resultaat was echter desastreus. Op 23 april 1944 werd de wedstrijd overgespeeld, uitslag Oldenzaal - TAR 5-0. Maar de vraag is: Waarom verstarde het gezicht van Karel Lotsy op het einde van de vergadering?

Het afwijzen van het protest door Karel Lotsy

Karel Lotsy was niet alleen voorzitter van de NVB maar ook eigenaar van de grote Brandverzekeringsmaatschappij Holland in Dordrecht.

Deze maatschappij had verliezen geleden door de talloze branden die voor de oorlog Losser teisterden. De politie en de verzekering konden niet bewij-

zen dat er opzet in het spel was. De Lossernaren hielden hun mond tijdens de ondervragingen en deden het gezegde 'Ik kom oet Loster, ik wet van nichts' gestand. De Brandverzekeringsmaatschappij Holland moest de schade uitbetalen. Volgens de heer Kok was dat de ware reden dat het protest niet gehonoreerd werd. Sterker nog ook de vraag van het bestuur van TAR, na de nederlaag, aan het bestuur van de NVB om gezien de discutabele voorgeschiedenis toch ook naar de tweede klasse te promoveren, werd niet gehonoreerd. En dat ondanks het feit dat dertig van de veertig oostelijke voetbalverenigingen het voorstel steunden.

Hennie Kok

PAULTJES HERINNERINGEN (7)

Ex-journalist Paul Bulters jr. werd in 1948 geboren in het voormalige postkantoor op de hoek van de Driehoekstraat en de Braakstraat. Ongeveer op de plek van de huidige supermarkt EMTÉ.

Omdat zijn vader ook Paul heette noemden veel oudere Lossernaren hem tot op latere leeftijd nog 'Paultje'.

Hij kijkt in Oet Dorp en Marke nu al voor de zevende keer soms serieus, soms met een glimlach, terug naar de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw.

Foto: Paultje Bulters in 1956 (foto collectie auteur).

Het sprintje in de Braakstraat

Het gebouw van de ABTB, de Boerenbond, naast ons huis aan de Driehoekstraat vormde in mijn jeugd een lelijke puist in het centrum van Losser. Maar het leverde mij ook heel wat plezier op. Urenlang kon ik als voetballertje in spé met mijn bal de muren gebruiken als tegenstanders van formaat, want wat ik ook probeerde de bal kwam steeds weer terug.

De grote loods had aan de voorkant, richting huishoudschool, een flinke hoge houten deur die mijn vriendjes en ik veel gebruikten om terdege te

trainen in het schieten op doel. Maar ook de ABTB ging mee in de vaart der volkeren en op een gegeven moment werd deze deur vervangen door een hypermoderne ijzeren roldeur. Die had natuurlijk een paar centen gekost en er werd terdege op gelet, dat deze deur geen schade opliep.

Bij het eerste het beste schot dat raak was bij onze doeltraining, schrok de dorpskern van Losser op van een flinke knal, veroorzaakt door de nieuwe ijzeren roldeur. Het duurde maar even en de deur van de nabij gelegen kantoor- en winkelruimte van de ABTB ging open en een hevig scheldende medewerker kwam naar buiten. Als dit nog een keer zou gebeuren zou de Losserse Hermandad worden gewaarschuwd.

Kort daarna, op een schoolvrije woensdagmiddag, dacht ik dat er niemand van de Boerenbond meer aanwezig was. Schoolvriend Harrie en ik gingen als voetbalfanaten maar weer eens aan het oefenen op het ABTB-doel en het allereerste schot liet weer horen dat KVV Losser er een paar schutters van formaat bij zou krijgen. De ene knal volgde al snel de andere tot plotse-ling ABTB-werknemer Conen de hoek om kwam stuiven. Wij, twee knaapjes van een jaar of tien, wachtten zijn bedoelingen niet af en zetten het op een lopen. Zijn leeftijd van rond de veertig weerhield hem er niet van om op volle snelheid de hele Braakstraat door de achtervolging in te zetten. Gelukkig waren wij twee snelle jongens en wat hij ook probeerde, hij wist ons niet te achterhalen. Ter hoogte van de Kloppenstraat staakte hij buiten adem de achtervolging.

Die achtervolging had echter een enorme indruk bij ons tweeën achterge-laten en wij durfden ons op korte termijn niet meer in de buurt van de ABTB te laten zien. We besloten richting de diepe bossen van de Losserse Zandbergen te trekken en ja hoor, toen wij op de Bossinkbrug aan de Ra-venhorsterweg waren zagen wij vanaf de Scholtinkstraat het blauwe VW-busje van de politie naderen. We wisten niet hoe snel wij de beschutting van de Zandbergen op moesten zoeken om, zoals wij dachten, aan opslui-ting in 'de oude toren' te ontkomen. Pas een paar uur later, de politie en ook Conen waren in geen velden of wegen meer te bekennen, durfden wij uit onze schuilplaats te komen. Niet alleen met het nodige respect voor de politie, maar ook voor de snelheid van de in onze ogen 'oude' Conen.

De buurt hoefde vanaf dat moment niet meer te 'genieten' van de knallen die onze doelpunten begeleidden. Misschien dat dit KVV Losser later wel, door het ons ontnemen van een goede trainingsmogelijkheid, een kampi-oenschap heeft gekost.

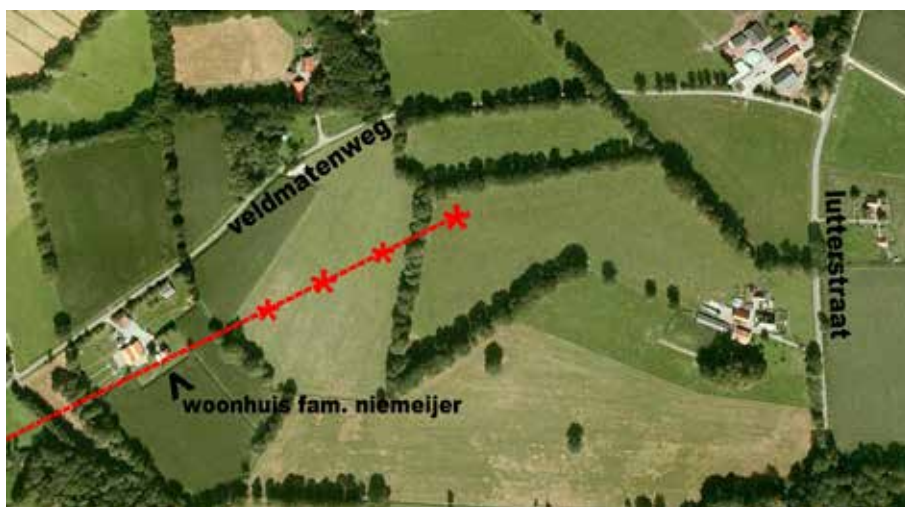
Paul Bulters

STARFIGHTERCRASH (Een aanvulling)

Met veel belangstelling heb ik (Ben Mazeland) in Oet Dorp en Marke 2015/4, het verhaal over de Starfighter gelezen.

Destijds zat ik samen met mijn vriend Jan Stegge in de zesde klas bij meneer Tubbing op de Martinusschool. We waren allebei twaalf jaar.

Zo rond elf uur 's morgens hoorden we een vliegtuig met enorm veel lawaai over gaan. Al heel snel hoorden we, ondanks dat er nog geen moderne communicatiemiddelen waren zoals nu, dat er een Starfighter was neergestort in de buurt van Vennegoor of Hesselink aan de Bethlemsweg.

De crashsite

Toen de school uit was om twaalf uur, het was woensdag, dus vrij 's middags, zijn we direct met zijn tweeën, zo snel we maar konden, naar de plek des onheils gefietst. Er waren nog maar weinig mensen aanwezig, we zagen het politiebusje van Losser in de berm staan, tegenover de inrit van boer Vennegoor of Hesselink en er kwamen net wat militaire voertuigen van de vliegbasis aanrijden. De boel was nog niet afgezet en we konden zelfs nog een eind het weiland inlopen.

Het enige dat wij konden zien was dat het staartstuk (goed intact), nagevoeg rechtop uit de grond stak en dat ervoor wat brokstukken lagen, de rest was in de grond geboord. Net daarvoor stonden bomen op een wal, waarvan de toppen, door de vlijmscherpe vleugels waren afgesneden. De schietstoel met piloot was nog niet geborgen, dat moest allemaal nog gebeuren.

Na een hele tijd daar te hebben rondgestruind moesten wij allemaal weg en werd het hele straatje afgezet. Er kwam van de vliegbasis een ambulance aanrijden. Ook zagen we diepladers en later landde een helikopter, die de grote delen uit het weiland haalden.

Dit konden we vanaf de Lutterstraat bij de boerderij van Luttkhuis (Kolt-hamer) gadeslaan. Het was voor ons een groot avontuur, waarvan we alles nog op ons netvlies hebben staan en dat er ook niet meer afgaat.

Wij zijn nog steeds goede vrienden en we zien elkaar regelmatig en dan hebben we het nog regelmatig over de Starfighter die rechtop in het weiland stond en de jonge Willy Evers die niet meer op tijd kon ontsnappen.

Ben Mazeland en Jan Stegge (v.l.n.r.) in 2016 op de plek waar op 5 september 1963 de Starfighter neerstortte.

Wij zagen hem als een held, omdat hij Losser op een haar na had gemist, want anders was het met zekerheid een grote ramp geweest.

De plek waar het vliegtuig lag, staat nog steeds in ons geheugen gegrift.

Met een vriendelijke groet van twee vrienden voor het leven,

Jan Stegge en Ben Mazeland

OVER MOORMAN GESPROKEN

Op 24 januari 2015 woonde ik in de Hervormde kerk van Glanerbrug de dankdienst voor het leven van Hendrik Meine Groen bij. Henk Groen (geb. 30 juni 1924) was de vader van Evert Rinse Groen uit Best. Evert sprak in de dienst een in memoriam uit aan de hand van een boek, 'Mijn verhaal', dat zijn vader over zijn eigen leven geschreven heeft. Zo hoorde ik dat de moeder van Evert, Hendrika Antonia (Hennie) Moorman, in 1924 in Overdinkel geboren is. Naderhand informeerde ik in Overdinkel of de naam Moorman daar nog bekend is. Een paar weken later kreeg ik van Bennie Nijhof een mailtje met als onderwerp 'Over Moorman gesproken'. Bijgevoegd was een merkwaardig bericht uit 'Het Centrum' van 31 december 1915. (Het Centrum was een in Utrecht uitgegeven katholieke krant).

Het knipsel is niet goed genoeg leesbaar om het origineel hier af te drukken, daarom heb ik de tekst overgetypt.

Oldenzaal. 30 Dec. In den afgelopen nacht werd door de grenswacht te Overdinkel in beslag genomen een half varken, dat op het punt stond de grens te worden overgebracht. Het vleesch was gestempeld "Gemeente Oldenzaal VI uitsluitend bestemd voor binnenlandsch gebruik."

Bij informatie bleek, dat de gemeente Oldenzaal dat halve regeeringsvarken geleverd had aan slager en caféhouder Moorman te Overdinkel, echter op advies van luitenant de Haan, plv-erv. grenswacht-commandant te Oldenzaal, die van oordeel was, dat "omdat Moorman een 50-tal soldaten ingekwartierd had, hij voldoende betrouwbaar was." Het resultaat leerde anders. De historie van het inoliën der Overdinkelsche kerk is er niet meer bij. Dat er gesmokkeld wordt blijkt hieruit, dat een commies aldaar binnen een maand meer dan 2000 pond in verschillende partijen aanhaalde, terwijl een grenswachtsoldaat een premie kreeg van fl. 10 omdat hij in korte tijd 100 processen-verbaal had opgemaakt.

Een leuk stukje over een 'regeeringsvarken' en slager en caféhouder Moorman. Er staat echter één zin in het artikel die ik in dit verband absoluut niet begrijp. Dat is de zin 'De historie van het inoliën der Overdinkelsche kerk is er niet meer bij'. Ik heb tot nu toe niemand gevonden die mij kan vertellen wat hiermee bedoeld wordt. Mijn hoop is nu gevestigd op de lezers van Oet Dorp en Marke.

Maar waar het mij echt om ging was om wat meer te weten komen over Evert Moorman en zijn familie.

Evert Moorman en Rinske de Vries met hun kinderen Marinus (1907), Janke (1908) en Dolf (1910; achter het raam). (foto collectie familie Groen)

Evert Moorman

Evert Moorman werd op 02-03-1882 geboren in Kampen. Hij was de oudste zoon van Marrigje ten Hove en Marinus Johannes Moorman, van beroep slager. We vinden Evert Moorman terug in de gemeente Losser, wanneer hij daar op 12-07-1905 trouwt met Rinske de Vries, geboren op 27-11-1885 en wonende in de gemeente West-Stellingwerf. Het kerkelijk huwelijk wordt op dezelfde dag ingezegend in de Hervormde kerk van Losser. Dat zal dan gebeurd zijn door ds. V.E. Schaefer, die in maart 1905 naar Losser gekomen was en daar tot zijn emeritaat in 1942 zou blijven.

Van Evert wordt in de trouwakte als beroep 'fabrieksarbeider' vermeld en bovendien dat hij minder dan zes maanden daarvoor nog in Kampen woonde.

Het jonge paar gaat wonen op het adres M 46a. Bij de 'omnummering' in de 50-er jaren van de vorige eeuw is dat Grensweg 6 geworden. Ze waren niet erg honkvast, want in 1907 wonen ze enkele maanden in Kampen, daarna in IJsselmuiden en in 1908 in Zwolle. In 1910 wonen ze weer in Losser (M 93, later Smalmaatstraat 9). In februari 1911 vertrekken ze naar Gronau.

Op 20 mei 1913 is het gezin Moorman - de Vries terug in Nederland en wonen ze aan de Hoofdstraat 172 in Overdinkel. Waarom ze zo vaak (7 keer in

8 jaar!) verhuisd zijn is niet bekend. Misschien had het met werkgelegenheid te maken, maar ook gezinsuitbreiding kan een rol gespeeld hebben. Het beroep van Evert in 1913 is slager en koffiehuisouder (met de nadruk op koffie, want Evert Moorman was geheelonthouder). In deze periode speelt ook het verhaal van de smokkel van het 'regeeringsvarken'. Nog geen drie jaar na zijn vestiging in Overdinkel laat hij aan de overzijde van de Hoofdstraat op nummer 151 een riant pand bouwen, waar hij in september 1916 de slagerij en het koffiehuis voortzet. (Zie de foto op de vorige pagina). Zou het smokkelen en het inkwartieren van soldaten (in het krantenbericht is sprake van een 50-tal!) zo veel geld opgeleverd hebben dat hij daarmee de bouw van het pand kon financieren?

Christelijke zangvereniging 'Geeft Gode Lof'. Liggend links Evert Moorman.

In Overdinkel lijken Evert en Rinske hun eindbestemming te hebben gevonden. Niets blijkt echter minder waar. In december 1928 verhuist het hele gezin naar Eindhoven. Naar de redenen voor deze verhuizing is het ook weer gissen. Misschien is er nu de zorg om de toekomst van de (inmiddels) 10 kinderen bijgekomen? En werken bij Philips leek waarschijnlijk aantrekkelijker dan de textiel fabrieken in de omgeving van Overdinkel.

De slagerij wordt blijkens een advertentie in 'Ons Blaadje' (protestants kerkblad) in januari 1935 gedreven door Willem Sligman. Sligman draagt de zaak in 1965 (wegens ziekte en gebrek aan een opvolger) over aan slager Wensing. Na enkele jaren komt er weer een andere slager in (Fischer).

Slagerij Sligman (foto collectie familie Sligman).

Daarna krijgt het pand kennelijk een horecabestemming en vestigt zich daar Eetcafé 'De Boemerang'. Vanaf 1995 tot op heden is in het pand een Chinees-restaurant gevestigd.

In Eindhoven verhuist het gezin Moorman in 7 jaar ook weer 4 keer. Eindhoven brengt ook in andere opzichten niet wat Evert en Rinske er van verwacht zullen hebben. Op 25-04-1934 overlijdt Rinske en op 18-09-1937 Evert. Een maand later valt het gezin uit elkaar. De oudste kinderen zijn al meerderjarig en sommigen al getrouwd, maar er zijn ook nog minderjarige kinderen, waaronder Hennie.

Hendrika Antonia Moorman

Hendrika Antonia (Hennie) Moorman werd geboren op 31-01-1924 in het mooie pand Hoofdstraat 151 in Overdinkel. Zij was het negende kind in het gezin.

Als vader Evert aangifte doet van de geboorte van zijn dochter neemt hij twee getuigen mee, waaronder Willem van der Veen uit Losser. Willem is 24 jaar oud en schoenmaker van beroep.

Het pand Hoofdstraat 151 in 1978. Nu is in het pand Chinees-restaurant 'De Mandarijn' gevestigd. In het gebouwtje rechts naast het pand had Willem van der Veen zijn schoenmakerij.

Als Hennie bijna vijf is verhuist het gezin naar Eindhoven. Daar doorloopt ze, op enkele maanden na, de lagere school. Als ze tien jaar oud is overlijdt haar moeder en drie jaar later ook haar vader. Hennie wordt daarna liefdevol opgenomen in het gezin van Willem van der Veen en Jantje Leeuw, de vroegere burens uit Overdinkel, die zelf geen kinderen hadden. Hennie moest het achtste schooljaar nog afmaken in Overdinkel. Dat deed ze aan de christelijke school, die in 1929, na een lange periode van voorbereiding, eindelijk van start was gegaan. Vader Evert Moorman was, voor de verhuizing naar Eindhoven, één van de initiatiefnemers van deze school.

Toen Hennie veertien was mocht ze van school en moest ze gaan werken. Eerst enkele maanden als hulp in de huishouding bij de vrouw van het hoofd der school, meester Van Steijn. Daarna tot aan haar trouwen in 1950 als winkeljuffrouw in de kruidenierszaak van Tjibbe Knol in Overdinkel, waar ze met veel plezier heeft gewerkt. In de avonden leerde ze voor het Middenstandsdiploma.

Op Palmzondag 18 april 1943 deed Hennie 'openbare belijdenis van haar geloof' in de hervormde kerk in Overdinkel. Ze was actief betrokken bij het kerkelijk werk als leidster van de meisjesvereniging. Ook gaf ze een aantal seizoenen leiding aan zondagse instuifavonden voor de jeugd. In de zomer van 1947 leerde ze, tijdens een weekend voor jeugdleid(st)ers in het Stift in Weerselo, Henk Groen uit Glanerbrug kennen. Het klikte en precies 45 jaar nadat de ouders van Hennie in 1905 in de echt werden verbonden (dus op

Hennie Moorman met haar pleegouders Willem van der Veen en Jantje Leeuw. (foto collectie familie Groen)

12 juli 1950) trouwden Hennie en Henk in de kerk in Overdinkel. Ds. H. van Doorn zegende hun huwelijk in.
(Met dank aan Evert Groen uit Best en Bennie Nijhof uit Overdinkel).

Georg van Slageren